

کاش

7

سوت آغاز

پرونده‌ای برای «مستندورزشی» با نگاهی
به مهم ترین فیلم های سینمای ایران

احمد رنجبر

ahmadranjbar.sh@gmail.com

مستندهای ورزشی یا Doxport قدمتی زیاد و جایگاهی ارزشمند در سینمای جهان دارد. فقط هم محدود به پرتره چهره‌های شناخته شده نیستند و زیرگونه‌های متنوعی را شامل می‌شوند؛ از سرگذشت سلبریتی‌های ورزش تا والیبالیان زن مسن نروژی. در کشور ما اما به دلایل بسیار این گونه مهم مستند جایگاه خاصی ندارد و نمی‌توان با قاطعیت به اثری تراز اول اشاره کرد. حتی در جشنواره امسال عدد فیلم‌های ایرانی از دو بالاتر نمی‌رود: آقای خاص و آزادی، ۱۰۰۰. جشنواره هشتم سینما حقیقت با گزینش هفت فیلم از سینمای دیگر کشورها و دو فیلم از تولیدات داخلی، بخش مستند ورزشی را کلید زده تا شاید جریان مستند ورزشی ایرانی را از این بن بست خارج کند. بخش عمده‌ای از فقر موجود، گارد بسته ورزشکاران بویژه فوتبالیست‌ها در برابر دوربین مستندساز است؛ فرجام فیلم‌هایی که قرار بوده روایت‌گر گوشه‌ای از زندگی حرفه‌ای و شخصیتی آن‌ها باشد نشان می‌دهد همچنان تا نقطه مطلوب فاصله هست. از آن سو، دیگر رشته‌های ورزشی و چهره‌های شاخص آن‌ها هم خیلی مورد توجه فیلمسازان نبوده و با وجود میل عمومی، نتیجه تلاش‌ها محدود به یکی دو فیلم است. شکل‌گیری بخش مستند ورزشی در جشنواره سینما حقیقت فرصتی مناسب است تا پرونده چهره‌های شاخصی که سوژه مستند شده اند را مرور کنیم؛ چه آن‌ها که فیلم‌شان به سرانجام رسید، چه آن‌ها که ناتمام مانده‌اند. گفته‌های محمد حمیدی مقدم، کارشناس سینما نیز مکمل پرونده است.



صبر، اعتماد خلاقت و تعامل

آن چه باعث رشد و پویایی مستندهای ورزشی می شود



محمد حمیدی مقدم
کارشناس سینما

1 بعد از جنگ جهانی دوم، لنی ریفرنشتال، فیلمی به نام «المپیک» ساخت که پایه گذار زیبایی شناسی جدید در مستندهای ورزشی شد. او فیلم ورزشی ساخت اما ورزش و المپیک هسته مرکزی اتفاقی بود که او آن را دنبال می کرد.

2 به ندرت پیش می آید مستندهای ورزشی در چه یک ساخته شود، در این مسیر شخصیت ورزشکار بسیار مهم است به عنوان نمونه در مستندی که درباره دیگو آرماندو مارادونا به کارگردانی امیر کاستاریکا ساخته شد سوژه است که حرف اصلی را در فیلم می زند و کارگردان با آن همه قدرت سینمایی که در اختیار دارد تحت تاثیر کاریزمای مارادونا قرار می گیرد. او اما برخلاف بسیاری از

مستندسازان توانسته به سوژه اصلی خود نزدیک شود و با شخصیت فیلمش زندگی کند. در حقیقت پای کارش ایستاد. اگر نگاهی به فیلم هایی از این دست ببینیم در می یابیم که همه آن ها با مرارت ساخته شده. یکی از جذابیت هایی که فیلم امیر کاستاریکا نسبت به سایر فیلم هایی که درباره مارادونا ساخته شده دارد، این است که کارگردان واقعیت مارادونا را تا جایی که حقیقت از دست نرود نشان داد.

3 بخش زیادی از دلیل کم بودن مستندهای ورزشی در کشور ما به خود مستندساز بر می گردد که نمی تواند به شخصیت ورزشکار و سوژه مورد نظرش نزدیک شود. جذب اعتماد سوژه مهم ترین فاکتور برای ساخت مستند ورزشی است و برای رسیدن به این شرایط باید



ناصر حجازی امید محمد نژاد

موضوع فیلم: فیلم درباره زندگی شخصی و حرفه ای زنده یاد ناصر حجازی است. دروازه بان فقید آبی ها و تیم ملی محبوبیتی فراوان میان چند نسل از فوتبال دوستان دارد و همین باعث شد جمعی از کارگردان ها علاقه شان را برای ساخت زندگی شخصی و حرفه اش او بیان کنند. در نهایت قرعه به نام امید محمد نژاد افتاد؛ در مستندی به نام «من ناصر حجازی هستم». فیلم مراحل پایانی تولید را سپری می کند.

نگاه فیلمساز به سوژه: تازه ترین روایت درباره فیلم بیانگر این است که سازندگان تلاش می کنند تصویری متفاوت از زنده یاد حجازی نشان دهند. گفته های سعید بشیری تهیه کننده فیلم بخوبی گویا است: «مجبور شدیم برخی جنبه های مختلف و ویژگی های مرحوم حجازی صرف نظر کنیم تا به اصل زندگی او در این ۸۰ دقیقه بپردازیم که هم در شأن مرحوم حجازی و هم مورد قبول سینمای ایران باشد.»

کریم باقری پروین آشتیانی

موضوع فیلم: رنگ لباس کریم باقری سرخ بود اما منش و اخلاق و بازی های بیاد ماندنی از او پیش استقلال را هم چهره ای محبوب ساخت. صادق پروین آشتیانی نیمه شعبان سال ۸۹ همزمان با بازی پرسپولیس و تراکتورسازی این فیلم را کلید زد. فیلم بعد از خداحافظی باقری ادامه داشت و قرار بود چهره های مختلف درباره او صحبت کنند.

نگاه فیلمساز به سوژه: پروین آشتیانی در «ستاره زمین سبز» با تکیه همین ویژگی اخلاقی و جایگاه حرفه ای کریم باقری زندگی او از دوران کودکی تا رسیدن به اوج در زمین فوتبال را به شکل داستانی روایت کرده است. خودش می گوید: «در این فیلم علاوه بر نگاهی به زندگی حرفه ای کریم باقری، تلاش می شود تا پنجره ای از تلاش انسانی دوست داشتنی و سخت کوش را به روی دنیا باز شود.»

علی دایی نقی نعتی

موضوع فیلم: روند رو به رشد علی دایی در فوتبال، ناب ترین سوژه برای قرار گرفتن در قاب مستند است. کاپیتان محبوب تیم ملی دیر شناخته شد اما خیلی زود قلب ها را تسخیر کرد. به آلمان رفت و در آرمینیا بیله فیلد و بایرن مونیخ خیلی از رکوردها را به نام خود زد. بازگشت به ایران، خداحافظی در اماراتیک از فوتبال و سر نوشت عجیبش در دوران مربیگری همه همه پر است از نکته و خاطر و البته جذابیت.

نگاه فیلمساز به سوژه: شش سال از رسانه ای شدن خبر ساخت مستند علی دایی گذشته اما در حد طرح ایده باقی مانده. نعمتی در تک گفت و گویی که داشته می گوید: «یکی از دلایل ساخت این مستند، ارادت همیشگی است که به علی دایی دارم، ضمن اینکه او همشهری و هم محله ای من بوده است.»

مهدوی کیا امیر حسین حیدری

موضوع فیلم: امیر حسین حیدری در حین ساخت مستند «از پرسپولیس تا میلان» پیشنهاد ساخت زندگی مهدوی کیا را مطرح می کند. این فوتبالیست هم می پذیرد و خیلی زود تحقیقات اولیه شروع می شود. حیدری که اخیرا برای پروانه ساخت فیلم اقدام کرده است قصد دارد آن را در سینماهای داخل و خارج از کشور اکران کند.

نگاه فیلمساز به سوژه: فیلم مروری است بر زندگی شخصی و فوتبالی مهدی مهدوی از گذشته تا امروز. فیلمساز روند موفقیت این فوتبالیست محبوب از کودکی تا رسیدن به قله فوتبال اروپا را در گفت و گو با او، خانواده، هم محلی ها، هم باشگاهی ها و تماشاگران ایرانی و آلمانی به تصویر خواهد کشید.

روایت کارگردان: فیلم از دوران قبل از فوتبالیست شدن مهدوی کیا شروع می شود و در ادامه از او فراتر می رود و جنبه ملی پیدای می کند. یک ویژگی مهم دیگر هم دارد که دغدغه خود مهدی است؛ یعنی فوتبال پایه. به جرات می گویم این مستند به مستندهای پرتله ای که برای فوتبالیست های مطرح دنیا ساخته شد تنه خواهد زد.



KARIM BAGHERI



ALI DAEI



MEHDI MAHDAVIA

صبر ایوب داشت. ضمن این که نباید فراموش کرد که همچنان درون شخصیت‌های مطرح هنری و ورزشی که قرار است مستندشان ساخته شود ترس و وجود دارد و طبعاً بر کیفیت فیلم تاثیر منفی می‌گذارد.

شخصیت‌هایی که قرار است فیلم مستندشان ساخته شود باید نیاز چنین فیلمی را احساس کنند؛ این یک ارتباط دوطرفه است. آن‌ها باید بدانند در کنار تمام فرایند خبری و رسانه‌ای که مدام اطراف آن‌ها وجود دارد، این مستند است که آن‌ها را جاودانه خواهد کرد. در کشور ما هنوز به مرحله گذر از فضاهایی که به درک مستند ورزشی منجر شود نرسیده‌ایم. هنوز در ساخت این نوع فیلم‌ها قهرمان و یا شخصیت اصلی (که در این بحث منظورمان

ورزشکار است) به ذهنیت لازم نرسیده‌اند که به مستندساز در یک مسیر قرار بگیرد. متأسفانه با کمبود شناخت از تاثیرات مستند در بین مخاطبان و سوزهای مورد نظر مواجه هستیم و هنوز خیلی‌ها تفاوت بین یک گزارش، مستند و برنامه تلویزیونی را نمی‌دانند.

است و نمی‌توان همه چیز را پالایش کرد چون حاصل کار، مستندی تک‌بعدی خواهد شد. البته تمام این موارد با تعامل دو طرفه محقق می‌شود و اگر فهم مشترک وجود داشته باشد مشکلی پیش نمی‌آید.

فیلم‌های پرتره زیادی داشته‌ایم که شخصیت اصلی از حاصل مستند راضی نبوده و حتی با سازنده دچار چالش شده، آن هم در حالی که فیلم از لحاظ ساختار و فرم بسیار عالی بوده است. در این نوع مستندها باید تلاش کرد تمام وجوه شخصیت را نشان داد تا جایی که حقیقت از بین نرود و عدالت لطمه نبیند. باید این حق را برای فیلمساز مستند قائل باشیم که رای و زاویه‌نگاه خودش را داشته باشد.

6

فیلم‌های پرتره زیادی داشته‌ایم که شخصیت اصلی از حاصل مستند راضی نبوده و حتی با سازنده دچار چالش شده، آن هم در حالی که فیلم از لحاظ ساختار و فرم بسیار عالی بوده است. در این نوع مستندها باید تلاش کرد تمام وجوه شخصیت را نشان داد تا جایی که حقیقت از بین نرود و عدالت لطمه نبیند. باید این حق را برای فیلمساز مستند قائل باشیم که رای و زاویه‌نگاه خودش را داشته باشد.

5

در مستندهای پرتره ممکن است نگاه شخصیت به خود با نگاهی که مردم و اطرافیان نسبت به او دارند متفاوت باشد. در نتیجه نمی‌توان گفت مستند پرتره‌ای موفق است که شخصیت اصلی آن چه در فیلم می‌بیند باب طبعش باشد. فیلم مستند ورزشی زاویه‌نگاه کاراکتر و سوزیه نیست، چون در این صورت فیلم حالت سفارشی به خود می‌گیرد، تاثیرات بیرونی سوزیه برای مستندساز بسیار مهم

4

شخصیت‌هایی که قرار است فیلم مستندشان ساخته شود باید نیاز چنین فیلمی را احساس کنند؛ این یک ارتباط دوطرفه است. آن‌ها باید بدانند در کنار تمام فرایند خبری و رسانه‌ای که مدام اطراف آن‌ها وجود دارد، این مستند است که آن‌ها را جاودانه خواهد کرد. در کشور ما هنوز به مرحله گذر از فضاهایی که به درک مستند ورزشی منجر شود نرسیده‌ایم. هنوز در ساخت این نوع فیلم‌ها قهرمان و یا شخصیت اصلی (که در این بحث منظورمان

علی پروین مجید توکلی

موضوع فیلم: مجید توکلی در مستند «سلطان» از پنج منظر پروین و فوتبال، پروین و خانواده، پروین و مردم، پروین و اعتقادات مذهبی و پروین و تعصب به زندگی این فوتبالیست با سابقه و دوست داشتنی فوتبال ایران پرداخته شده است. این فیلم قرار بود شبکه نمایش خانگی شود اما با وجود تحسین‌هایی که شاملش شده به خاطر برخی مشکلات حقوقی همچنان اجازه انتشار ندارد.

نگاه فیلمساز به سوزیه: علی پروین خیلی اهل دوربین نیست برای همین توکلی با زحمت زیاد او را به گفت‌وگو مجاب می‌کند. علی پروین از خاطراتش می‌گوید و علایقش؛ به همان صراحت و بیان دوست داشتنی. توکلی درباره انگیزه خود از ساخت مستند «سلطان» می‌گوید: جرقه اولیه کار مثل سایر آدم‌ها یک جرقه ذهنی بود. روزی پوستر علی پروین را دیدم و با چند نفر از دوستان راجع به محبوبیت او صحبت شد ابتدا من مطمئن بودم نمی‌توانم این فیلم را بسازم اما بعد با گرفتن رضایت از خانواده علی پروین فیلم را ساختم.»



علی کریمی علی کلانتری

موضوع فیلم: علی کریمی از بازیکنان محبوبی است که شخصیت اخلاقی و رفتار حرفه‌ای‌اش همیشه سوزیه جذابی برای ژورنالیست‌ها بوده. حتی آبی‌ها هم کاراکتر را از گونه آقای جادوگر را دوست دارند. علی کلانتری تلاش کرده به او نزدیک شود و اخلاق شخصی و حرفه‌ای او را در قاب مستند ثبت کند.

نگاه فیلمساز به سوزیه: کلانتری ایده‌اش را سه سال پیش مطرح کرد ولی هنوز به سرانجام کامل نرسیده. او قصد دارد نگاهی فراملی به علی کریمی داشته باشد و محبوبیت او در آلمان، امارات و قطر را هم ضمیمه فیلم کند. در واقع محور مستند فراز و نشیب زندگی حرفه‌ای این فوتبالیست است.

روایت کارگردان: علی کریمی خاصیتی دارد که برای همه جالب است. او تنها کسی است که هرگز هو نشنیده. کریمی متعلق به مردم ایران و همه آنها بی‌است که فوتبال را دوست دارند. کریمی متعلق به رنگ خاصی نیست و حتی در خارج از ایران هم دوستداران زیادی دارد. من مدت‌ها به دنبال یک کاراکتر جالب بودم و تنها کسی که مورد توجه من قرار گرفت علی کریمی بود.

عابدزاده نوید نامور

موضوع فیلم: زندگی پرفراز و نشیب احمد رضا عابدزاده به همراه کاریزمای منحصر بفردش حتی برای نسل تازه فوتبال دوستان ایرانی پراز نکات جذاب است. نوید نامور سال ۸۶ برای ثبت گوشه‌هایی از این جذابیت دور خیز کرد اما همچنان به سرانجام نرسیده.

نگاه فیلمساز به سوزیه: کارگردان قصد داشت زندگی دروازه‌بان و کاپیتان سابق تیم ملی را از سال‌های دور روایت کند؛ از زمانی که عابدزاده جوان مجبور به ترک شهرش می‌شود. او می‌گوید: ما مستند را از این مقطع زندگی او آغاز می‌کنیم و پس آن، دوران انتخابش به عنوان دروازه‌بان در تیم ملی، بازی در تیم‌های استقلال و پرسپولیس، بازی برای تیم ملی فوتبال ایران و حضور در جام جهانی ۱۹۹۸ فرانسه، مربیگری و حال و روز فعلی‌اش را نمایش خواهیم داد.»

فیروز کریمی مهدی برگ نیل

موضوع فیلم: مهدی برگ نیل در «آقای خاص» به زندگی ورزشی فیروز کریمی می‌پردازد. این فیلم چندی پیش وارد شبکه نمایش خانگی شد و حالا در جشنواره هشتم سینما حقیقت هم حضور دارد. فیلم در سه فاز تولید می‌شود که فاز اول آن درباره زندگی شخصی، فاز دوم موفقیت‌های ورزشی و فاز سوم نیز در خصوص حاشیه‌های این مربی ورزشی است.

نگاه فیلمساز به سوزیه: مهدی برگ نیل با برجسته کردن جذابیت‌های شخصیتی فیروز کریمی «آقای خاص» را به سرانجام رسانده؛ خودش می‌گوید: «ما در این فیلم سعی کردیم زندگی شخصی، ورزشی، حاشیه‌ای و سخنان و موقعیت‌های طنزی که فیروز کریمی داشته است را برای مخاطب به نمایش بگذاریم.»



ALI KARIMI



AHMAD REZA ABEDZADEH



FIROOZ KARIMI



A Look at Doxport Section

Aida Tadayon
aida.tadayon@gmail.com

Documentary films about sports, simply named 'Doxport', as one of the special sections of the 8th Cinema Verite film festival, have a long history and high status in the world cinema. Besides, it is not only limited to famous figures' portrait and includes various subcategories; from telling the story of sports celebrities' life to Norwegian grandmothers' volleyball team. Due to many reasons, this genre has not been that much welcome in Iran and we cannot exactly mention a distinct, standard production in this field. In this year's festival, the section of 'Doxport' was added among the rest, so we can imagine good prospects for this field in the near future. The current lack is mostly due to athletes, especially of football players who are resistant to be filmed in front of a documentary filmmaker's camera. The result of the films, which were supposed to tell partly the story of personal and professional life of sports figures, shows that we have not reached the desirable point yet.

Mehdi Mahdavia



While shooting a documentary named 'From Persepolis to Milan', Amir Hossein Heydari suggested making a documentary about Mahdavia's life. The football player immediately accepted and conducting basic research was started. The result is a review of personal and football life of Mehdi Mahdavia from the past till today. "It starts from his childhood to the time he went to Europe", the director explained.

Ali Karimi



He is an Iranian football player, especially one of the most popular one among people. He's always been an interesting subject close to the heart of journalists because of his attitudes and personality. Even the Blues (referring to Esteghlal F.C.) are interested in the mysterious character of Mr. Magician (nickname for Ali Karimi). Ali Kalantari, the director, tries to get close to him and capture his personal and professional attitude.

Ali Parvin



In his recent documentary named 'Sultan', Majid Tavakoli explores the life of Ali Parvin, a well-known Iranian football coach, from five different points of view, including Parvin and Football, Parvin and Family, Parvin and People, Parvin and Religious Beliefs, and finally Parvin and Prejudice. This acclaimed documentary is not allowed to be published due to some problematic issues.

Nasser Hejazi



Nicknamed 'The Legendary Goalkeeper', the late Nasser Hejazi has been one of the most popular players of all time among Iranian people. Omid Mohammad-Nejad was the one who found the chance to make a documentary about this legendary athlete of Iran's football, named 'I Am Nasser Hejazi'. The crew made an attempt to present a different portrait of Hejazi who passed away a few years ago because of cancer.